

Arany János:

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE

1

Egy szó nyilallott a hazán keresztül,
Egy röpke szóban annyi fájdalom;
Éreztük, amint e föld szíve rezdül
És átvonaglik róna, völgy, halom.
Az első hír, midőn a szót kimondta,
Önnön hangjától visszadöbbene;
Az első rémület kétségbe vonta:
Van-é még a magyarnak istene.

2

Emlékezünk: remény ünnepe volt az,
Mely minket a kétségbe buktatott:
Gyászról, halálról, szív-lesújtva szólt az,
Napján az Úrnak, ki feltámadott.

Már a természet is, hullván bilincse,
A hosszu, téli fásult dermedés,
Készíté új virágit, hogy behintse
Nagy ünneped, dicső Fölébredés!

3

Immár az ég - ah, oly hideg korábban!
Iránt unk hő mosolyra engede;
A négy folyó és három bérc honában
Kilebbent a tavasz lehellete;
S melynek halálos - úgy tetszék - elaszta,
Életre pezsdült a kór sivatag;
Lassú folyót önérzelem dagaszta,
Büszkén rohant le a szilaj patak.

4

S fölzenge távol a menny boltos alja,
Gyümölcshozó év biztató jele,
Hallott korán megdördülő morajja -
Midőn egyszerre villám sújta le.
Széchenyi meghalt - Oh, mind, mind csalékony:
Te víg tavasz-nap! ujjongó mezők!...
Széchenyi meghalt - S e nagy omladékon:
Élünk-e hát mi? búsan kérdezők.

5

Mert élni hogyha nem fajúlva tengés,
Olcsó időnek hasztalan soka;
De vérben, érben a vidám kerengés,
Mely szebb jövendő biztos záloga;
Ha célra küzdvén, nagy, nemes, dicsőre,
Így összehat kezünk, szivünk, agyunk,
Vezérszó: ildom, a zászlón: előre! -
Ő az, ki által lettünk és vagyunk.

6

Megrontva bűnöd és a régi átok,
Beteg valál, s nem érzéd, oh magyar;
Nép, a hazában nem volt már hazátok:
Sírt még hogy adna, állt az ős ugar.
S mint lepke a fényt elkábulva issza,
Úgy lőn nekünk a romlás - élvezet;

Egy-két kebel fájt még a multba vissza:
Nem volt remény már, csak emlékezet.

7

De, mely a népek álmait virasztja,
Elhagyni a szelíd ég nem kivánt;
Széchenyit küldé végtelen malasztja
E holttetembe érző szív gyanánt,
Hogy lenne élet-ösztön a halónak,
Bénult idegre zsongitó hatás,
Reménye a remény nélkül valónak:
Önérzet, öntudat, feltámadás.

8

Midőn magát ez nem tudá szeretni,
Ő megszerette pusztuló faját.
Oh, nemzetem, ha fognád elfeledni,
Hogyan viselte súlyos nyavalyád?
És mennyi harcot küzde önmagával?
Hány izgatott, álmatlan éjjelen?
Míg bátorító Macbeth-jóslatával
Kimondá: "a magyar lesz" - hogy legyen!

9

Bizton, ezer bajunk közt, megtalálta
Azt, ami fő, s mindent befoglaló:
"Elvész az én népem, elvész - kiálta -
Mivelhogy tudomány nélkül való."
S míg kétle a bölcs, hátrált a tevékeny,
Bújt az önérdek, fitymált a negéd:
Ő megjelenve, mint új fény az égen,
Felgyújtá az oltár szövétnekét.

10

És ég az oltár. Ím, körébe gyűltünk,
Szétszórt bolyongók a vész idején.
Már is tüzénél szent lángra hevültünk,
Fénye világol sorsunk ösvenyén.
Oh, rakjuk e tüzet, hogy estve nála
Enyhet találjon áldó magzatunk!
Ez lesz a méltó, a valódi hála
Mit a nagy Jóltevőnek adhatunk.

11

De hogy' kövesse nyomdokát az ének?
Némuljon el, lant, gyönge szózatod.
Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!
Klió, te készítsd legdicsőbb lapod!
Évezredek során mit összejegyzél
Honfi-erény magasztos érdemét,
Arany betűkkel érctáblába metszél:
Abból alkosd Széchenyi jellemét.

12

Ird azt, ki a pusztán népét vezérli;
Ki kürtöl, és lerogy a régi fal;
Tarquin előtt ki arcát megcseréli;
Fülepet ostoroz lángajkival;
Ki győzni Athént csellel is szorítja;
Kit bősz csoport elítél, mert igaz;
Ki Róma buktán keblét felhasítja -
Elég... a példa fáj: Széchenyi az!

13

Ő szól: s mely szinte már kővé meredten
Csak hátra néze, mint Lóth asszonya,
A nemzet él, a nemzet összeretten,
Átfut szivén a nemlét iszonya;
Szól újra: és ím lélek űl a szemben;
Rózsát az arcra élet színe fest;
Harmadszor is szól: s büszke gerjelemben
Munkálni, hatni, küzdni vágy a test.

14

Hitel, Világ és Stádium! ti, három -
Nem kézzel írt könyv, mely bölcsel, tanít,
De a lét és nemlét közti határon
Egekbe nyúló hármas pyramid!
Ám, hadd üvöltsön a Számum viharja,
Dőljön nyugatról a sivár homok:
A bújdosók előtt el nem takarja,
Melyet ti megjelöltök, a nyomot.

15

S lőn új idő - a régi visszacsökkent -
Reményben gazdag, tettben szapora;
A "kisded makk" merész sudárba szökkent;[*]
Ifjú! ez a kor: "Széchenyi kora."
Nézd az erőt: hatása mily tömérdek -
De ne imádj: a munka emberé -
Szellem s anyag, honszeretet s önérdek
Mily biztosan lejt a közjó felé.

16

Majd elborúlni kezde láthatára:
Kik műve által lettünk magyarok;
Nem ügyelénk többé vezérnyomára,
Mi napba néző szárnyas Ikarok.
Oh, hogy riadt fel intő jós-ajakkal! -
S midőn a harc dúlt, mint vérbősz Kain,
Hogy álla tört szívvel, merev hajakkal -
Egy új Kasszándra Trója lángjain!

17

Hosszú, nehéz, sötét lőn akkor éjünk,
Nyugalma egy álarcozott halál;
S midőn a szív feldobbant, hogy reméljünk:
Nagy szellem! íme, köztünk nem valál.
Oh, mely írígy sors önző átka vett el,
Hogy ébredésünk hajnalát ne lásd? -
Vagy éppen egy utolsó honfi-tettel
Tagadnod kelle - a feltámadást?...

18

Nem, Üdvezült, nem!... fájdalmunk hevében
Hamvad ne sértse káromló beszéd,
Oh, nézz egedből és örvendj e népen,
Mely soha így még nem volt a tiéd!
Leomlunk sírodon szent döbbenéssel,
A sujtó karra félve ismerünk:
De Antéuszként majd ez illetéssel
Küzdelmeinkhez új erőt nyerünk.

19

Emléket, oh hazám mit adsz e sírra?
Hová tekintesz földeden, magyar,

Hol Széchenyi nevét ne lásd megírva
Örök dicsőség fénysugárival?
Ha büszke méned edzi habzó pálya,
Ha eszmeváltó díszes körbe gyűlsz,
Ha szárnyakon röpít a gőz dagálya,
Ha tenni, szépre, jóra egyesülsz; -

20

Duna, Tisza... ez mely prüsszögve hordja
Fékét, s szabályhoz törni kénytelen;
Amannak hódol a sziklák csoportja,
S Trajánusz híre újból megjelen;
Az ifju szép Pest, ki bizton ölelve
Nyujt Corvin agg várának hű kezet,
S az édes honni szót selypíti nyelve - -
Széchenyié mindez emlékezet!

21

Széchenyi hírét, a lángész csodáit,
Ragyogja minden távol és közel:
Áldozni még jerünk - ah, oly sokáig
Nem értők - Széchenyi szivéhöz el.
Nem láttuk, e szív néha mit palástol
Hordván közöny havát és gúny jegét:
Hogy óvni gyönge csíráit fagyástól
Őrizze életosztó melegét.

22

Értünk hevült, miattunk megszakadt szív,
Te, az enyészet ágyán porladó!
Késő, de tartozott szent hódolat hív:
Egy nemzeté, ím, e hálás adó.
El kelle buknunk - haj, minő tanulmány! -
Meg kelle törnöd - oh, mily áldozat! -
Hogy romjaidra s romjainkra hullván,
Adjunk, Igaz! tenéked igazat.

23

Szentebb e föld, honunk áldott alapja,
Mióta, nagy szív, benne nyúgoszol;
Szentebb a multak ezredévi lapja,
Mióta, nagy név, hozzá tartozol.

Koszorút elő!... morzsoljuk el könnyűnket;
Az istenülés perci már ezek!
Borítsa ünneplő mirtusz fejünket:
Reménnyé váljon az emlékezet.

24

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múl;
Hanem lerázván, ami benne földi,
Egy éltető eszmévé fínomul,
Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik;
Melyhez tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

25

Te sem haltál meg, népem nagy halottja!
Nem mindenestül rejt a cenki sír;
Oszlásodat még a család siratja -
Oh, mert ily sebre hol van balzsamír?...
Mi fölkelünk: a fájdalom vigasztal:
Egy nemzet gyásza nemcsak leverő:
Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal,
Van élni abban hit, jog és erő!

(1860)

[*] Minden jelenetek jövendő fényt mutatnak nemzetünknek, minek megjövendölésére semmivel több jóslói tulajdon nem kell, mint előre megmondani, hogy a kisded makkból, ha meg nem romlott, idővel termő tölgyfa lesz, csak senki el ne gázolja. Széchenyi. - A. J.